

Р.В. Белоусова, кандидат психологічних наук, завідувачка кафедрою психолого-педагогічної та корекційної психології

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Метою даних тез є розкриття значущості професійно важливих якостей вчителя для всебічного розвитку його учнів та формування в них компетентностей, необхідних особистості у XXI сторіччі.

В проєкті для обговорення Міністерства освіти України «Нова школа» зазначалося, що «за експертними прогнозами, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Але українська школа не готує до цього» [3].

Відомо, що найбільший вплив має власний приклад, тобто вчитель не зможе сформувати необхідні компетентності в учнях, не володіючи ними сам. Вчитель повинен бути переконливим у професійному спілкуванні з дітьми. І тут потрібно розуміти, що компетентності, як дещо набуте, повинні базуватися на певних якостях особистості, які є базовими, стійкими. Спираючись на континуально-ієрархічну концепцію особистості, розроблену професором Санніковою О.П., в якій особистість представляється як макросистема, що складається з різнорівневих підсистем: формально-динамічної, змістовно-особистісної, соціально-імперативної, що мають специфічні характеристики [2], ми припускаємо, що компетентності як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно проводити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3] належать до соціально-імперативного рівня, а особистісні якості, що забезпечують ефективну реалізацію вчителя у своїй професійній галузі знаходяться на іншому рівні, а саме змістовно-

особистісному. Враховуючи взаємопов'язаність різнорівневих підсистем особистості, ми можемо сказати, що вчителю для успішності професійної діяльності слід розвивати не тільки основні компетентності, а й професійно важливі якості особистості.

Розуміючи виклики сьогодення, вчитель має бути особистістю, яка, в першу чергу, сама відрізняється вмінням навчатися упродовж життя. В наш час інформаційний простір дає змогу обирати, чому навчатися і в якій формі. Це, безумовно, певним чином пов'язано з компетентністю критичного мислення. Розмаїття освітніх послуг: курсів, семінарів, вебінарів - змушує вчителя проводити аналіз, що саме зможе задовольнити його професійний запит. Є багато матеріалу, присвяченого висвітленню як вітчизняного передового педагогічного досвіду, так і зарубіжного.

Розумова діяльність забезпечується такими властивостями особистості, як допитливість, кмітливість, розсудливість, вдумливість, креативність, незалежність. Таким чином, вчитель має дбати про створення інтелектуального середовища, де є місце для обміну думками, сперечань, міркувань, пошуку рішень. Все це веде як до розвитку інтелектуальних властивостей особистості, так і до вдосконалення таких компетентностей, як вміння навчатися упродовж життя та критично мислити, а також інформаційно-цифрової компетентності. Більшість дітей сьогодні налаштована на візуальне сприйняття інформації, і це змушує вчителя оволодівати сучасними комп'ютерними технологіями для висвітлення нового матеріалу, для заохочення учнів до співпраці.

Для вчителя, як і для будь якої особистості, важливим є вміння ставити цілі і досягати їх. Послідовність – це риса, яку слід розвивати як в собі, так і у своїх вихованців. В навчально-виховному процесі необхідно дітей знайомити з основами тайм-менеджменту: планування, ефективний розподіл часу, аналіз проміжних результатів, оцінка ефективності обраної стратегії, підведення підсумків. Такі якості як організованість, цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, витриманість, дисциплінованість є вкрай необхідними в нашому

світі, що так стрімко змінюється. Якщо вчитель демонструє ці якості у своїй діяльності, виховує їх у своїх учнів, то вміння ставити цілі і досягати їх буде логічним наслідком продуктивної взаємодії вчителя та його учнів.

Конструктивне спілкування, вміння працювати в команді – одна з основних вимог, що висувається до особистості XXI сторіччя. Соціальна та громадянська компетентності є запорукою успішної реалізації особистості в соціумі. Набуття навичок конструктивного спілкування, ефективного вирішення конфліктних ситуацій, колективної співпраці, подолання бар'єрів в спілкуванні відбувається шляхом постійного їх застосування на практиці, за рахунок створення необхідних умов, які зумовлюють розвиток таких якостей як товариськість, самовпевненість, толерантність, емпатійність, здатність до кооперації, а також соціального та емоційного інтелекту. Навчально-виховний процес в школі повинен сприяти формуванню соціально і національно свідомої людини, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, здатна до саморозвитку і самовдосконалення, до толерантного, неупередженого сприйняття і доброзичливого ставлення до інших особистостей, груп та народів [1]. В формуванні даної компетентності учнів велике значення відіграє стиль спілкування, який обирає вчитель. Чи ставиться він з повагою до своїх учнів, чи демонструє власну емпатійність, толерантність, демократичність, вимогливість, міра якої визначається його соціальним та емоційним інтелектом.

Мовленнєва та загальнокультурна компетентності - це невід'ємна частина соціальної компетентності особистості, вони виступають основою для формування впевненої в собі особистості, здатної до ефективного самовираження. Ознакою освіченої, культурної людини є літературне мовлення, багатий словниковий запас, образність висловлювань. Задача вчителя - розвивати зацікавленість в мовленнєвому, культурному розвитку учня, в створенні середовища, яке задовольняє такі особистісні якості як допитливість, наполегливість, естетична спрямованість. Це стосується будь яких дисциплін, учень повинен володіти термінологією, вміти давати

розгорнуті відповіді на запитання, аргументувати власну думку, критично ставитись до матеріалу, що вивчається, аналізувати та робити висновки. Сьогодні про якісне викладання предмету можна казати тільки тоді, коли сам вчитель демонструє мовленнєву та загальнокультурну компетентність.

Спираючись на вищесказане, можна зробити висновок, що система післядипломної освіти вчителів повинна сприяти всебічному розвитку особистості вчителя як інструмента впливу на учнів, необхідно підкреслювати важливість рефлексії вчителя, як способу самопізнання, оцінки власних проявів, пошуку рис, якостей для самовдосконалення. Доцільним стає впровадження тренінгових занять, майстер-класів, семінарів-практикумів, в яких приділяється увага безпосередньо особистості вчителя, його психологічним властивостям. Також слід дбати про профілактику емоційного вигорання педагогів, для того щоб до дитини в клас прийшов спеціаліст, здатний ділитися, мотивувати, надихати. Розвиток професійно важливих якостей вчителя є запорукою такої професійної взаємодії учителя та учнів, яка веде до формування необхідних компетентностей учнів сучасної української школи.

Література

1. Пономаренко Л.П. Основы психологии для старшеклассников: Пособие для педагога: В 2 ч. / Пономаренко Л.П., Белоусова Р.В. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. Ч. 2. Психология общения: 11 кл. – 192 с.
2. Саннікова О.П. Феноменологія особистості: Вибрані психологічні праці / О.П. Саннікова. – Одеса: СМІЛ, 2003. – 256 с.
3. <http://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>